

ברית מילה ועץ החיים

א. מבנה סיפורי אברם ואברהם

מחצית א - אברם	מחצית ב - אברהם
א. תולדות תרח: אברם, נחור והרן (יא, כז-לב)	1. רשימת בני נחור (כב, כ-כד)
ב. צו על ניתוק אברם מבית אביו: "לך לך... אל הארץ אשר אראך" (יב, א-ה)	2. צו על ניתוק אברהם מבנו "ולך לך... על אחד ההרים אשר אומר אליך" (כב, א-יט).
ג. מסעות אברם בארץ כנען וקריאה בשם ה' (יב, ו-ט)	3. ברית אברהם ואבימלך בבאר שבע וקריאה בשם ה' (כא, כב-לד)
ד. שתי פרידות אברם מבני משפחתו: שרי נלקחת לבית פרעה ומוחזרת (יב, י-כ)	4. שתי פרידות אברהם מבני משפחתו: שרה נלקחת לבית אבימלך ומוחזרת (כ, א-יח)
לוט אחיינו פורש לסדום ואינו שב (יג, א-יח).	ישמעאל בנו מגורש למדבר ואינו שב (כא, א-כא)
ה. הצלת לוט משבי סדום (יד, א-כד)	5. הצלת לוט מחורבן סדום (יט, א-לז)
ו. הבטחת הזרע והארץ – ברית בין הבתרים: "ויחשבה לו לצדקה" (טו, א-כא)	6. דיון על החרבת הארץ – "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (יח, טז-לג)
ז. בשורת המלאך על לידת ישמעאל לאמו (טז, א-טז)	7. בשורת המלאך על לידת יצחק לאמו (יח, א-טו)
ח/8 - ברית מילה ושינוי שם (יז, א-כז)	

15 שלא מלתה היו בני אדם ערלים באים אצלך, עכשיו אני בכבודי נגלה עליך הה"ד וירא אליו י"י.

ד. קדושת לוי פרשת לך לך

והיה ברכה (יב, ב). הכלל, י"ה רמז על השם יתברך, ו"ה על ישראל. ועד אברהם לא היה מי שיעורר השפע מלמעלה, והיה השפע מן ה' לבדו, נמצא השם י"ה קודם ו"ה, ומשבא אברהם והיה התעוררות השפע מלמטה, נמצא ו"ה קודם י"ה, וזהו והי"ה ברכה. וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (ב"ר מב, ג) 'והיה' הוא שמחה, כלומר ו"ה קודם י"ה נרמז על התעוררות התחתון:

ה. פרופ' יונתן גרוסמן – אברהם, עמ' 419

בבחירת אברהם מתחדש אחד מן העקרונות המכוננים של היהדות – רעיון הבחירה. לפני המבול היתה האנושות כולה "הנמען" של ה', והדרישה לנורמה מוסרית של התנהלות הופנתה בשווה לכול. לאחר המבול ולאחר פיזור העמים בארצותיהם, נבחר אדם אחד שהוא זרעו אחריו הופכים להיות גיבור הסיפור המקראי. כפי שראינו, מטרת העל של בחירתו היא שיתברכו בו כל משפחות האדמה, אך הטקטיקה להגיע לעולם מתוקן השתנתה, ומעתה הדרישה להתהלך לפני ה' ולהיות תמים מכוונת במיוחד למי שמצוי בברית שקמה בין אברהם לה'. דווקא משום כך מפתיע לגלות שהאדם האחד שנבחר על ידי ה' להקמת אומה לא זכה למימוש הברכות שהורעפו עליו בקלות. עקרותה של שרה ניצבת לאורך מחזור הסיפורים כסתירה להבטחות ה', שחוזר ומבטיח לאברהם ולשרה שהם עתידים לזרע רב ושמלכים יקומו מהם. הניסיון המתמיד שאברהם מצוי בו הוא בשורשו של ניסיון האמונה. להאמין שדבר ה' יקום אף על פי שהמציאות מורה ההפך. בסופו של דבר, אברהם ושרה יורדים מן הבימה כשהבטחה מלווה אותם ולא מציאות. עליהם להאמין שדור רביעי ישובו לארץ המובטחת ויירשו אותה. עליהם להאמין שזרעם עוד יהיה ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים – אך הם לא זכו לראות זאת בעיניהם. הם זכו לקנות חלקת קבר ולטעת אשל בבאר שבע, אך לא זכו לראות את ייעודם מתממש בחייהם. יהיה מי שיאמר שלפנינו טרגדיה, אך למעשה לפנינו סלילת דרך שמתווה אמונה בקיום ההבטחות בעתיד, גם ללא תימוכין במציאות הריאלית. זוהי היעדרות לאתגר ללכת בדרך ארוכה, שעוד תגיע ליעדה השלם, גם אם לא הגיעה העת לכך ברגע זה.

ו. אדמו"ר הרש"ב - ספר המאמרים תרנ"ט

ידוע ההפרש בין השפעת השכל מרב לתלמיד שהיא שפע רוחניות ובין השפעת הטיפה שהיא השפעה גשמית - דהשפעת השכל היא רק הארה לבד והארה שאינו נעשה מזה מציאות חדשה, דמי שאינו בעל מוחין, כמה שישפיע לו לא יועיל מאומה וכמאמר העולם 'ראש אי אפשר לשתול'. משא"כ בהשפעה גשמית הנ"ל נשפע מהות המוחין ממש עד שמוליד נפש שלם במוחין וכל כחות נפשו, עד שנעשה הבן כמו האב ממש ... והשפעה זו נמשכת בטיפה גשמית משום דהמשכת העצם אינה יכולה להיות דרך הרוחניות כי אם בגשמיות דווקא, ד"נעוץ תחילתן בסופן".

5 ב. בראשית פרק יז, א-ז

וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וַתִּשַׁע שָׁנִים וַיְרָא יְקֹזֶק אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׁדֵי הַתְּהִלָּה לִפְנֵי וְהִיא תִּמְנֵם: וְאַתָּה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאד מְאֹד... וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אֲבָרָהם כִּי אֵב הֶמּוֹן גּוֹיִם וְתִתִּיךָ... וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אֲחֵרֶיךָ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לָךְ לְאֱלֹהִים וְלִזְרַעֲךָ אֲחֵרֶיךָ:

ג. מדרש בראשית רבה פרשה מז אות י

אמר אברהם עד שלא מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי תאמר משמלתי אין באים אצלי, אמר לו הקדוש ברוך הוא עד

המצווה היחידה בה המשיכו האבות קדושה בתוך הגשמי
הייתה מצוות מילה. המצווה התייחדה בכך שהקדושה חדרה
בתוך הבשר הגשמי ואותה קדושה נשארה גם אחר כך, כמו
שכתוב 'והייתה בריתי בבשרכם' ... ולכן כאשר רצה אברהם
להשביע את אליעזר באמצעות אחיזה בחפץ של מצווה, הוא
אמר 'שים נא תחת ירכי', שכן קדושת המצווה נשארת לתמיד.

65

115

70 ח. ספר החינוך מצוה ב

לפי שרצה ה' יתברך לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על
שמו אות קבוע בגופם, להבדילים משאר העמים בצורת גופם,
כמו שהם מובדלים מהם בצורת נפשותם אשר מוצאם ומובאם
איננו שווה. ונקבע ההבדל ב'גולת הזהב' לפי שהיא סיבה לקיום
המין.

75

ט. חתם סופר על בראשית פרק יז פסוק א

...אבל עכ"פ נ"ל דאחר שהלבישם הקב"ה כתנות עור על כל
גופם, ובניהם אחריהם נולדו בלי מלבוש כתנות עור ההוא,
אבל השאיר הקב"ה בכל גוף ערלת הגיד שהוא שיעור מכתנות
עור שהי' על כל הגוף והשאיר בהם שריד הזה לעולם לזכר
חטאם נגד פניהם לבושה וכלימה וחרפת עולם - אמנם מי
שרוצה לתקן חטא עץ הדעת ולהסיר זוהמת נחש, יסיר חרפתו
וימול בשר ערלתו לאות ברית בינו לבין אלקינו, וזהו מצות
מילה בבני אאע"ה... ומשו"ה נקרא אאע"ה תמים בהסר
הערלה וגילוי העטרה.

80

85

י. בן יהוידע - סנהדרין דף לח ע"ב

"אדם הראשון מושך בערלתו היה" - ומה שאמר מושך
בערלתו, לשון מליצה הוא זה, והכונה על זוהמת הנחש
שנמשכה על זרעו היוצאים מאמתו.

135

140

יא. זה"ק ח"ג דף מד ע"א - פרשת תזריע, רעיא
מהימנא

90

(תרגום הסולם): כי בזמן ההוא שמתאספים העם הקדוש
להעביר ערלה ההיא מפני הברית, הקדוש ברוך הוא אוסף כל
הפמליא שלו, ומתגלה להעביר ודאי אותו הערלה למעלה מפני
אות ברית קדש, שהוא היסוד. כי כל המעשים שישאל עושים
למטה מעוררים מעשה למעלה. וע"כ בזמן ההוא נדחת ערלה
ההיא, שהיא נחש הטמא, מכל העם הקדוש למעלה. ולערלה
ההיא מתקנים כלי אחד עם עפר, להשרות ערלה ההיא בתוכו.
בסוד שכתוב, ונחש עפר לחמו. ועפר תאכל כל ימי חיך.

95

145

יב. בן איש חי - הלכות שנה ראשונה, פרשת בראשית

100

ולזה בזה מובן קנאת הנחש שנתקנא באדם הראשון קודם
החטא, ונתגרה בו להחטיאו, כי נתקנא מכתונת אור שלו,
שראה שיש עליו אור מקיף גדול כפי ערך הכתונת אור, והוא
אין לו אחיזה באור מקיף בסוד והנחש היה ערום כנודע, ולכן
נתגרה בו והחטיאו, וגרם להעביר מעליו כתונת אור, והיה עור
במקום אור, כמו שכתוב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות
עור וילבשם, ואמרו בזוהר הקדוש שדבק בו משכא דחוויה,
ובזה פרשתי רמז הכתוב בתיבת וילבשם קרי ביה וי לבשם,
הוא משכא דחוויה וי היה שדבק בו, שכל זה היה מחמת
החטא, ונראה לי בסייעתא דשמיא, ההפך בין אור לעור הוא

105

155

110

מספר ס"ט, כמנין יגון, וידוע כי יגון הוא מצד סטרא אחרא
כידוע בכונת והסר ממנו יגון ואנחה, שהוא יגון פלוני אנחה
פלונית, כנזכר בסידור רבינו הרש"ש ז"ל, ולכן תמצא כי אביון
ויגון מספר אחד, כי הנעשה אביון מן המצות דבק בו יגון,
דשתי אותיות א"ב יהיו ג' ואז אותיות אביון נעשו אותיות יגון,
אבל לעתיד בשלימות התיקון יוסר היגון לגמרי, ואז יחסר
מספר יגון מן אות ע' דעור וישאר אות א', ואז יהיה צירוף אור
שתחזור עטרה ליושנה:

יג. בראשית פרק ג פסוק א

וְהִנָּחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיֵּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עִשָּׂה יִקְוֶה אֱלֹהִים
וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הָגֶן:

אונקלוס: וחויא הוה חכים [ערים] מכל חית ברא דעבד יי
אלהים ואמר לאתתא בקושטא ארי אמר יי לא תיכלון מכל
אילן גנתא:

יד. שם משמאל פרשת וירא - תרע"א

... והנה זה בא ללמד ונמצא למד שהיתה השראת השכינה על
האבות כמו שהיתה אח"כ במשכן. וזה נעשה רק אחר המילה,
קדום המילה מבואר במד"ר (פ' מ"ו) דה"י כמו בעל מום
שא"ל הקדוש ברוך הוא לאברהם אין בד פסולת אלא הערלה
העבר אותה ובטל המום, וכמו שכל איש אשר בו מום לא יקרב
ושכינתא לא שריא באתרא דפגים, א"כ לא היתה יכולה להיות
השראת השכינה עד שהוסרה הערלה ממנו ונתבטל המום.
... והנה אמרו חז"ל במדרש לשעבר היתה השכינה מצויה עם כל
אחד ואחד ואח"כ רק במשכן, והיינו דכמו אצל אאע"ה מחמת
שהוא ה' מרכבה לשכינה היתה השראת השכינה אצלו, כן
היתה אצל כל אחד ואחד מן הצדיקים שהיו מוכנים לזה,
ואח"כ היתה באמצעות המשכן, היינו שנתקיים בכל איש
ישראלי מאה"כ (שמות כ"ה) ושכנתי בתוכם דייקא, ע"י
אמצעות המשכן והמקדש שע"י כן זכה כאו"א להגיע לזה.
והיינו טעמא דבתפלה צריך לכוון כנגד בית קה"ק משום
דתפלה הוא לשון חיבור (בראשית ל') נפתולי אלהים נפתלתי
פירש"י נתחברתי כו', והחיבור יכול להיות רק באמצעות
המקדש, ולכך צריך לכוון כנגד בית קה"ק. ולכך לא מצינו אצל
אברהם לשון תפלה קודם שנימול. דתפילה היא רק מצד חיבור
בהמ"ק, וזה נעשה רק אחר שנימול כנ"ל שנעשה בעצמו
ביהמ"ק. ובזה יובן מה שמאריך התנחומא בפתיחה לפרשת
וירא מענין תפלה, דע"י המילה נפתח פתח לתפלה:

טו. מוהר"ת - לקוטי הלכות יו"ד, מילה הלכה א

ועל-כן המילה ביום השמיני ללדתו פדי שיעברו עליו שבעת
ימים והערלה דבוקה בו. ואחר כך מכניעין אותה. וזה בחינת
שלימות לשון הקדש על-ידי תרגום, כי שמעתי מאדמו"ר
ששלימות לשון הקדש על-ידי תרגום הוא בחינת מילה, כי
המינים שואלים, אם הקדוש-ברוך-הוא חפץ במילה למה לא
נברא מהול? כמו שמוכא במד"ש. אך על-פי הנאמר שם
במאמר הנ"ל ששלימות לשון הקדש ה"בא מלמעלה אף שהוא
בא מלמעלה, עם כל זה אין לו שלימות כי אם על-ידי תרגום,
דהיינו על-ידי שלימות מכניעין הרע שבתרגום ומעלין הטוב
ללשון הקדש על-ידי זה דיקא נשלים הלשון הקדש. כמו כן הוא
בחינת מילה, דהיינו שצריכין דיקא להשלים הקדשה מלמטה,
ע"ן שם היטב והגון:

150

155

160

ולבאר הענין קצת, כי דוע שעקר שלמות הקדשה הוא על-ידי
 הבחירה, שזה עקר רצונו יתברך שיהיה לנו בחירה דיקא,
 דהינו שיהיה אחיזת הסטרא אחרא לפתות ולהטות מדרך
 הטוב. ועל-ידי שאנחנו כופין אותה ומכניעין את הרע, על-ידי-
 זה דיקא נשלם הקדשה. וזה עקר שלמות הקדשה... וזה בחינת
 מילה, שבשביל זה ברא ה' יתברך את האדם עם ערלה כדי
 שיהיה בו אחיזת הערלה שהוא רע הכולל כדי שיהיה לו
 בחירה, כי רק בשביל זה בא האדם לעולם כדי שיתנסה
 בנסיון התאוה הזאת, כי הוא עקר המתקלא. ואחר כך חותכין
 אותה ומכניעין אותה ואזי נשלם הקדשה... ועל-כן מילה דוחה
 שבת...

טז. האריז"ל הקדוש - שער ההקדמות, דף מעמוד א

... כוונת המאציל העליון היתה, להיות הבחירה נתונה ביד
 התחתונים, להיטב או להרע, להיות להם שכר טוב, או עונש.
 בעולם. והנה שרש הטוב, בא מן האור הגדול. אשר בתוך
 המאנין (תרגום - כלים) העליונים. ושרש הרע והקליפות, באים
 מן המאנין תבירין כנז"ל. ואם מתחלה נאצלו בבחי' פרצופין
 מתוקנים, הכל היה טוב לבדו בלי רע כלום, ולא היתה, לא
 בחירה, ולא שכר ועונש. אבל עתה שנבראו טו"ר בעולם, יש
 שכר טוב לצדיקים, אשר ע"י מעשיהם הטובים מעלים נצוצי
 הקדושה הטובה, מתוך הרע והקליפה כנז"ל. ויש עונש אל
 הרשע, אשר ע"י מעשיו, מפיל ומוריד נצוצי האור אל הקליפה.

יז. אורות הקודש ב, עמ' תקכז

למה באה השבירה. לפי שהאלהות נותנת היא לפי
 כחה, והמקבל מוגבל הוא, אם כן תהיה הטובה מוגבלת, על כן
 נותן הוא הטובה בלא שעור, לפי מדתו, ותהיה אלהית בלתי
 גבולית, ואף על פי שלא יוכל המקבל הנברא לקבל, כי אם
 כשישבר לגמרי. ויבנה בתשוקתו לשוב למקורו הבלתי גבולי,
 להתאחד באלהות, ובה יעשה הנברא את עצמו, ויהיה
 במדרגת השלמות של בורא, ויתעלה ממעל לגבול של נברא, מה
 שלא היה אפשר בלא שפעת רב טוב למעלה ממדרגת אפשרות
 קבלתו, שהיה תמיד רק במדרגת נברא, ולא במעלת בורא כלל.

יח. ר' יוסף אביב"י, קבלת הראי"ה ג', עמ' 942

תלמידי האריז"ל הורו שהכלים נשברו כדי לתת לאדם כח
 אנושי – היכולת לבחור בין טוב לרע, ואילו הראי"ה מחדש כי
 השבירה נועדה לתת לאדם כוח אלוקי – היכולת ליצור ולברוא
 ולהוסיף שפע חדש.